

PAULINA TENDERA

(UNIwersytet Jagielloński)

„KRYZYS CZY PRZEMIANA? POSTACIE «KOŃCA SZTUKI» WE WSPÓŁCZESNEJ MYŚLI FILOZOFICZNEJ”

W dniu 18 listopada 2011 roku odbyła się w Krakowie konferencja poświęcona zagadnieniu przemian w sztuce, jakie zaszły w XX i u progu XXI wieku. Konferencja zorganizowana została przez zespół badawczy kierowany przez dra hab. Leszka Sosnowskiego, działający w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Poza zaproszonymi gośćmi z polskich ośrodków akademickich w konferencji uczestniczyli również członkowie zespołu badawczego. Organizatorami tegorocznej konferencji byli mgr Iwona Malec, mgr Dominika Czakon oraz dr hab. Leszek Sosnowski. Współorganizatorem instytucjonalnym konferencji było Towarzystwo Doktorantów UJ.

Celem badawczym spotkania konferencyjnego było omówienie problemu powracającego w różnorodnych nurtach filozofii sztuki i estetyki, wyrażanego zwrotem „koniec/zmierzch/śmierć sztuki”. Organizatorzy przyjęli, że głoszenie tak wyrażonego hasła nie jest wyrazem intelektualnej mody, jednak odrzucili również twierdzenie, jakoby sztuka współczesna przeżywała kryzys lub upadek. Znany jest pogląd, że okres przemian nie musi być równoznaczny z kryzysem, natomiast perturbacje w obrębie dziedziny zawsze bardzo pozytywnie wpływają na jej rozwój, w tym wypadku na rozwój teorii i filozofii sztuki. Sytuacja taka wynika z konfliktu tworzącego się pomiędzy tym, co nowatorskie i przełomowe, a tym, co tradycyjne i konserwatywne w naszej kulturze. Zdarza się i tak, że sytuacja konfliktowa przybiera postać dramatyczną, wykraczając poza granicę, którą wytyczyło tradycyjne poczucie moralności. Przekraczanie tej granicy jest tym częstsze i powszechniejsze, im ważniejszą rolę dla współczesnego twórcy odgrywają wartości takie jak nowość czy nowatorstwo własnych działań artystycznych. Sztuka, na drodze, której celem jest ciągłe przekraczanie barier,

wkracza we wszystkie sfery życia codziennego człowieka, jak również w sferę *sacrum*, tym samym rozszerzając problem filozoficzny „końca sztuki” na ogólnohumanistyczne zagadnienie przemian kultury i kondycji człowieka XX i XXI wieku.

W trakcie konferencji problematyka końca sztuki stała się przedmiotem rozważań w kontekście zasadniczych nurtów filozoficznych dwóch ostatnich wieków: historiozoficznego, psychoanalitycznego, fenomenologicznego, hermeneutycznego, formalistycznego, egzystencjalistycznego. Te nurty skonfrontowane zostały z licznymi działaniami współczesnych artystów. Organizatorzy i uczestnicy konferencji pragnęli wykazać, że ujęcie tak nakreślonego problemu wykracza poza wąsko rozumianą estetykę, przywołując filozofię współczesną, która dostarcza poręczniejszych narzędzi do analizy tego zagadnienia.

Wśród zaprezentowanych referatów znalazł się odczyt prof. dra hab. Ignacego Fiuta pt. *Koniec sztuki w ujęciu Arthura C. Danto i Donalda Kuspita*, w którym zaprezentowano i porównano koncepcje filozofii sztuki obu współczesnych myślicieli. Prezentacja dokonana została na podstawie ściśle heglowskiego pojęcia „końca sztuki”, które w tych koncepcjach zyskuje istotne dla rozumienia sztuki treści, prowadzące do łatwego pokazania różnic. Wystąpienie to miało charakter wprowadzający; zostały w nim przywołane najważniejsze nazwiska współczesnej filozofii sztuki oraz źródłowy sens pojęcia „końca sztuki”. Podobny charakter miało również wystąpienie prof. dr hab. Beaty Frydryczak pt. *Sztuka, doświadczenie estetyczne i piękna natura. Próba ponownego odczytania koncepcji T.W. Adorna*. W referacie zwrócono uwagę, że interpretacje refleksji Adorna w dużej mierze sprowadzają się do ujęcia sztuki w znaczeniu fenomenu społeczno-historycznego. Tymczasem studia nad Adornowską „teorią estetyczną” ujawniają zainteresowanie autora estetyką przyrody. Frydryczak dowodziła, że filozof traktował doświadczenie piękna przyrody jako warunek konieczny autentycznego i estetycznego doświadczenia sztuki. Z tej perspektywy Adorno jawi się jako piewca współczesnej eko-estetyki. Zagadnienia te podjęła również w czasie sesji popołudniowej prof. Anna Zeidler-Janiszewska.

Ważne dla rozważanego problemu było wystąpienie dra hab. Rafała Solewskiego pt. *Trwanie klasycznego w epoce końca sztuki*. Referent wybrał współczesne przykłady malarstwa, instalacji i instalacji wideo autorstwa między innymi Bernharda Prinza, Davida Ligare’a, Adriana Gottlieba i Billa Violi, w których wskazał obecność klasycznych inspiracji i zasad. Prace te na drodze interpretacji wpisane zostały w kontekst teorii zwrotu ikonizacyjnego, pojawiającego się równolegle z koncepcją końca sztuki. Na uwagę i uznanie zasługuje wnikliwość analiz artystycznych, jakich dokonał Solewski, jego biegłość w ocenie różnorodnych aspektów dzieła, wyczucie równowagi między tym, co domniemane, a tym, co zawarte w dziele sztuki. Omówienie wybranych dzieł prowadziło do postawienia i uzasadnienia pytania o trwanie w czasach współczesnych elementów metafizycznych i racjonalnych, tych, które postulowali Platon, Kant czy Scheler.

Na konferencji wystąpili doktoranci Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz innych polskich ośrodków naukowych. Warto wspomnieć m.in. wystąpienia Marcina Lubeckiego oraz Bogumiły Śniegockiej. Lubecki przedstawił referat pt. *Kryzys uczucia metafizycznego niepokoju a „koniec sztuki” – hipoteza upadku w obrębie całościowej wizji katastrofizmu Stanisława Ignacego Witkiewicza*. Referent wskazał, że prezentowana przez Witkacego hipoteza „końca sztuki” wpisana jest w kontekst całego *spectrum* jego twórczości, zaś przeczucie katastrofy wyrażone zostało w postaci licznych, charakterystycznych realizacji artystycznych. Lubecki wykazał, że katastrofizm Witkacego jest wyrazem rozpadu kultury, która stanowi źródło i sens metafizycznego niepokoju i uczucia metafizycznego, zaś w czasie owego kryzysu sztuka jawi się jako „ostatni bastion” Tajemnicy Istnienia. Mgr Bogumiła Śniegocka reprezentowała na konferencji podejście historyka sztuki. Jej referat pt. *Powtórzenie w sztuce polskiej od lat 90. XX wieku a problem końca sztuki* dotyczył wieloaspektowości i niejednorodnej tożsamości kategorii powtórzenia. Wydaje się, że podniesienie zagadnienia powtórzenia w sztuce i próba scharakteryzowania tego fenomenu stawia w nowym świetle znaczenie „nowości” w sztuce, a także samo pojęcie „końca sztuki”, które w źródłowym rozumieniu zakłada jeśli nie powtarzalność, to co najmniej nierozwojowość współczesnych działań artystycznych. Śniegocka wskazała na sens i celowość występowania powtórzenia w sztuce, punktem wyjścia analiz artystycznych czyniąc działalność Andy’ego Warhola. Ostatecznie pojęcie powtórzenia przeanalizowano w kontekście dyskursów krytyki sztuki – estetycznych, feministycznych, społecznych i geograficzno-historycznych; przywołano prace Sasnała, Maciejowskiego, Ziółkowskiego, Sawickiej i Bogackiej.

Konferencja zakończyła się późnym wieczorem. Goście zaproszeni zostali do zwiedzenia podziemi Rynku Głównego i Sukiennic, a następnie udali się na uroczystą kolację. Można oczekiwać, że następne lata przyniosą kolejne przedsięwzięcia naukowe. Zespół badawczy dra hab. Leszka Sosnowskiego koncentruje się nie tylko na indywidualnych planach badawczych doktorantów, ale przede wszystkim łączy je razem pod szyldem wspólnego, długoterminowego programu naukowego. Konferencja „Kryzys czy przemiana?...” była owocem rocznej pracy seminaryjnej, której konsekwencją będzie publikacja naukowa wydana w ramach czasopisma „Estetyka i Krytyka”. Zespół współpracuje również na poziomie wydawniczym i merytorycznym z „Zeszytami Naukowymi Towarzystwa Doktorantów UJ”.